

Nr 967

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 172, angående riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet m. m.*

(Lika lydande med motion nr 800 i Första kammaren)

En väsentlig utbyggnad av den högre utbildningen framstår i dagens läge som ytterst nödvändig. Härför talar inte minst bristen på högre utbildad arbetskraft inom skilda områden. Ökade studentkullar och jämförliga kategorier av studerande har önskemål om högre utbildning, som i möjligaste mån måste tillgodoses. Då därtill nuvarande utbildningsmöjligheter är klart otillräckliga, framstår önskemålet om kraftig expansion av det högre utbildningsväsendet som starkt underbyggt. Förslag till utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet framlägges i Kungl. Maj:ts proposition nr 172.

Principen om fritt studieval har fått prägla uppbyggnaden av det lägre undervisningsväsendet. Angeläget är att fritt studieval även säkerställes så långt möjligt på den högre utbildningens område. Från denna synpunkt är det en vinning att tidigare resta krav på inträdesspärrear vid de filosofiska fakulteterna kunnat avvisas i föreliggande proposition.

Ökad vetenskaplig forskning

Samhällslivets utformning liksom framtida levnadsförhållanden blir beroende av vår tids insatser på den vetenskapliga forskningens område. Just nu är de svenska resurserna för forskning alltför små. Staten offrar årligen endast två till trehundra miljoner kronor till i vidsträckt mening vetenskaplig forskning (exklusive atom- och försvarsforskning). Företagens forskningskostnader är avsevärt större än statens. Sammanlagt uppskattas de svenska forskningskostnaderna till mellan 1½ och 2 procent av bruttonationalinkomsten. Det är — procentuellt sett för närvarande endast något mer än hälften av stormakternas kostnader för samma ändamål. Nu signaleras emellertid åter en intensifiering av forskningsverksamheten från stormakternas sida. Risk föreligger därigenom för ytterligare eftersläpning i förhållande till dessa länder.

Propositionen nr 172 behandlar endast i förbigående behoven av större resurser för forskningen. Som skäl härför kan departementschefen anföra att forskningens principiella problem kan sägas höra hemma i annat sammanhang. Man kan dock ej väl planera det högre utbildningsväsendet utan

ingående penetrering av behovet av vidgade forskningsinsatser. Undervisning och vetenskaplig forskning är intimt sammanlänkade. Möjligheterna att bereda studerande vid högre utbildningsanstalter god och kvalificerad utbildning är beroende av lärarpersonalens forskningsmöjligheter. Intresset för forskning hos yngre akademiker måste grundläggas tidigt. Det sker endast om lärarna själva är initierade i och intresserade av forskning. Av dessa skäl är det beklagligt att icke större utrymme lämnats åt forskningens problematik i propositionen.

Måhända beror forskningsfrågornas undanskjutna plats på att ecklesiastikdepartementet är synnerligen arbetsbelastat, varför en så omsorgsfull analysering och beredning av forskningsfrågorna som önskvärt vore inte medhinner. Arbetsbelastningen i ecklesiastikdepartementet och andra omständigheter får dock inte utgöra hinder för den angelägna upprustningen av forskningsmöjligheterna. En fördubbling av statens insatser för vetenskaplig forskning bör eftersträvas inom loppet av en femårsperiod. Detta skulle innebära en årlig anslagsökning på mellan 50 och 60 milj. kr. Vi föreslår att riksdagen uttalar sig för en planering med sikte på sådan utvidgning av det svenska forskningsprogrammet.

I detta sammanhang vill vi framhålla vikten av ökad planering av forskningsverksamheten och åtgärder för att nyttiggöra resultaten. Detta gäller all forskning, icke minst den tekniska och dess förhållande till grundläggande naturvetenskaplig forskning och teknisk tillämpning (exploatering), som är av stor betydelse för vår samhällsekonomi. Ett systematiskt arbete med att bistå forskarna att exploatera vissa av sina resultat kan komma att ge vinster även på kort sikt. För närvarande råder stora brister, som gör att många av våra forskningsinvesteringar inte ger så stort utbyte som möjligt vore. Forskningsråden bör få ökade anslag för att effektivt verka för att lösa organisatoriska och planerande uppgifter.

Starka skäl talar för att forskningsfrågorna på regeringsplanet bör handhas av en särskild minister. Att som för närvarande sker behandla forskningsfrågorna i en rad olika departement, utöver det arbetstyngda ecklesiastikdepartementet, kan inte vara ändamålsenligt. Den översikt som sker i forskningsberedningen kan knappast bli tillräcklig för en samlad syn på och erforderlig administrativ samordning av dessa frågor. Av vikt är att anslagsäskandena kan framföras med den större kraft som säkerligen skulle bli följderna om forskningsfrågorna på regeringsplanet samlades under en särskild minister.

Sedan någon tid pågår genom statsrådet Hermansson en översyn av departementsindelningen. Vi förordar att frågan om en samordning på regeringsplanet av handläggningen och beredningen av forskningsfrågorna till ett särskilt föredragande statsråd upptages till prövning härvid.

En departemental reform i här angiven riktning kan sammanknytas med

en ändrad och starkare ställning för kulturfrågorna i deras helhet i departementsarbetet. Nära till hands ligger att knyta kulturfrågorna till samma föredragande statsråd som handlägger den högre undervisningen och forskningen. De skulle då få en mera framträdande plats i regeringsarbetet än vad som är fallet med rådande departementala fördelning av regeringsärendena, vilket sannolikt skulle medföra den mera gynnsamma anslagsbehandling som kulturfrågorna förtjänar.

Det sjätte universitetet

Ecklesiastikministern har i maj i år tillsatt en kommitté med uppgift bl. a. att undersöka huruvida planerad ökning av utbildningskapaciteten inom medicin, teknik och naturvetenskap kan åstadkommas inom bestående lärosäten eller om ett nytt universitet borde tillkomma. Härigenom har statsrådet uppskjutit avgörandet i den viktiga frågan om ett sjätte universitet. Emellertid uttrycker han önskemålet att under alla omständigheter en del av den föreslagna ökade läkarutbildningen skall åstadkommas i Linköping/Norrköping eller Örebro.

Lämpligheten av att ytterligare uppskjuta ett avgörande rörande det sjätte universitetet kan ifrågasättas. Visserligen måste kostnadssynpunkter noga beaktas, men främst sociala skäl talar entydigt för att ett nytt universitet är önskvärt. Bostadsfrågan liksom ett flertal servicespörsmål försvårar expansion av den omfattning det här är fråga om vid bestående lärosäten. Det är sannolikt rationellare att från början planera för ett sjätte universitet. Även allmänna lokaliseringpolitiska synpunkter talar därför. Enligt propositionen kommer problemställningen omkring det sjätte universitetet att utredas relativt sent i raden av de ärenden som den nyligen tillsatta kommittén skall pröva. Det innebär en icke önskad fördröjning av ett beslut i frågan.

Det är angeläget att tidpunkt och plats för ett sjätte universitet snarast fastställs. Det tar tid för lokala instanser att ombesörja planeringen för sådant universitet (stadsplaner, markfrågor, bostadsområden, serviceorgan m. m.). Därför är det av vikt med snara beslut. Förslag om fastställande av tid och plats för det nya universitetet bör av Kungl. Maj:t framläggas för värriksdagen 1964.

Läkarutbildningen

Under värriksdagen i år har vi krävt att principbeslut skall fattas om inrättande av en ny medicinsk fakultet i Linköping/Norrköping eller Örebro och att skyndsamt planering för ytterligare en medicinsk fakultet skall igångsättas. Läkarutbildningsberedningen har givit vissa synpunkter på läkarutbildningen i Örebro och/eller Linköping/Norrköping ("Örköping"), vilka i sammanhanget förtjänar att återges (s. 154—155 i prop.):

Vad gäller de tidsmässiga förutsättningarna för ökad läkarutbildning i Örköping, anser beredningen möjlighet föreligga att färdigställa nybyggnader för eventuella teoretiska ämnen tidigast höstterminen 1967 samt för de propedeutiska ämnena tidigast höstterminen 1968. Beredningen räknar därvid med en programmerings- och projekteringstid av två år samt en byggnadstid av likaledes två år. Det torde vara möjligt att inom den tidsram, som blir aktuell för varje särskilt ämne, om man utgår från ett studieschema, där den propedeutiska utbildningen påbörjas vid nyss angiven tidpunkt, kunna vidtaga de anordningar, som blir erforderliga för den kliniska undervisningen.

Med hänvisning till vad ovan nämnts vore det snabbaste sätt, på vilket läkarutbildning i Örköping skulle kunna igångsättas, att vid något nu befintligt lärosäte intaga elever i de teoretiska ämnena höstterminen 1966, varvid dessa elever höstterminen 1968 finge flytta över till Örköping för fortsatt propedeutisk och klinisk utbildning. Som tidigare anförts torde det finnas förutsättningar att i Uppsala och eventuellt även i Stockholm vid angiven tidpunkt mottaga ifrågasatt nybörjarintag. Därast det emellertid inte skulle anses lämpligt att förlägga den teoretiska utbildningen av de elever, som skall genomgå den resterande delen av läkarutbildningen i Örköping, till annat lärosäte, måste det första intaget nybörjare i Örköping uppskjutas till tidigast höstterminen 1967

Departementschefen har emellertid hänskjutit frågan om ökad läkarutbildning till den tidigare omnämnda kommittén. Han säger sig vilja framlägga förslag rörande fördelningen av nya utbildningsplatser först vid 1965 års riksdag. Det innebär i jämförelse med vårt förslag bl. a. risk för tvåårig försening, så att läkarutbildningen i Linköping/Norrköping eller Örebro kan igångsättas först höstterminen 1969 för teoretiska ämnen och höstterminen 1970 för de propedeutisk-kliniska ämnena. Om principbeslut och planering i enlighet med vårt förslag nu sker, kan fördröjning undvikas.

Innevarande höst har förslag i en särskild proposition framlagts om överflyttning av huvudmannaskapet för mentalvården från staten till landstingen. Om denna reform på sikt skall medföra önskad allmän standardökning inom mentalvården, förutsättes skyndsam ökning av läkarutbildningen.

Tandläkarutbildningen

Vi har under vårriksdagen föreslagit att proposition skall framläggas innevarande höst om definitivt inrättande av en ny tandläkarhögskola i Göteborg. Denna tandläkarhögskola beslutades i princip redan år 1945 av riksdagen. Vid 1955 års riksdag begärde riksdagen att regeringen skulle framlägga en plan, åtföljd av tidsschema för förverkligande av det tidigare beslutet. Denna begäran upprepades av riksdagen år 1961.

Möjligheter att framlägga proposition för årets höstriksdag föreligger

knappast längre. Först i mitten av oktober har departementalutredningen i detta avseende avgivit sina förslag. Desto viktigare är att ytterligare försening undviks. Proposition bör framläggas för nästa års vårriksdag med förslag om konkret utformning av tandläkarutbildningen i Göteborg. Propositionen bör främst innehålla riktlinjer för organisationen av preklinisk undervisning och odontologisk forskning vid denna högskola.

Den nu framlagda propositionen räknar med kraftig expansion av det högre utbildningsväsendet. De föreslagna åtgärderna för att utbygga utbildningskapaciteten är dock i vissa avseenden otillräckliga. I denna motion framlägges därför kompletterande förslag.

Med hänvisning till anförd motivering hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

a) att frågan om ett särskilt föredragande statsråd för vetenskaplig forskning, högre undervisning och övriga kulturfrågor upptages till behandling i samband med pågående översyn av departementsindelningen,

b) förslag till 1964 års vårriksdag om fastställande av tidpunkt och plats för ett sjätte universitet,

c) förslag till 1964 års vårriksdag om konkret utformning av ny tandläkarhögskola i Göteborg; samt

2. uttala att den aktuella målsättningen för kommande statliga anslag till vetenskaplig forskning — exklusive atom- och försvarsforskning — bör vara en fördubbling under närmaste femårsperiod av statens bidrag för detta ändamål.

Stockholm den 5 november 1963

Bertil Ohlin

Sven Wedén

Gustaf Kollberg

Henning Gustafsson

Thorvald Källstad

Brita Elmén

i Skellefteå